

КРОЙТОР В. А.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри цивільного права
та процесу
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

УДК 347.941

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.1.10>

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТА ДОКАЗУВАННЯ В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Наукова стаття присвячена дослідженню актуального питання визначення предмета доказування в сучасному цивільному судочинстві України.

У статті доведено, що аналіз чинного цивільного процесуального законодавства України, наукових висновків про зміст предмета доказування в цивільному судочинстві дозволяє вказати, що доволі логічно вивіреним є висновок про необхідність розрізнення понять «факт» і «обставина», з урахуванням того, що перше поняття наділяється ознаками найбільшої достовірності та здатності викликати юридичні наслідки судовим рішенням, котре набуло законної сили.

Визначено, що в ході судового розгляду в цивільному судочинстві (цивільному процесі) мова може йти тільки про встановлення обставин справи. Ці два поняття співвідносяться як загальне і спеціальне. Відповідно й нема потреби, називаючи обставини, згадувати й про факти, тому що вони охоплюються обставинами. Зміни до відповідного легального визначення предмета доказування в новій редакції ЦПК України (ч. 2 ст. 77 ЦПК України (2017 р.) є вивіреними та цілком логічними. Крім того, видається, що нині в ч. 2 ст. 77 ЦПК України закладено вузький підхід до розуміння предмета доказування, що більшою мірою відповідає потребам судової практики.

У праці обстоюється теза, що предмет доказування як категорію доказового права не можна розглядати абстрактно стосовно всього цивільного судочинства. Обсяг обставин, який підлягає доказуванню в кожному виді цивільного судочинства, по кожній категорії цивільних справ, принципово відрізняються. Так, приміром, предмет доказування у справах окремого провадження визначається метою звернення заявника до суду за захистом.

У статті зазначено, що в цивільному судочинстві слід виділяти загальний предмет доказування по конкретній категорії цивільних справ та конкретний предмет доказування залежно від обставин певної цивільної справи. А вже встановлення конкретного предмета доказування залежить від обставин певної цивільної справи, яка розглядається та вирішується в суді.

Ключові слова: цивільне процесуальне законодавство України, цивільне процесуальне право України, цивільний процес, цивільне судочинство, докази, засоби доказування, встановлення фактичних обставин справи, предмет доказування, юридичний факт, розподіл обов'язків по доказуванню.

Kroitor V. A. Problems of Determining the Subject Matter of Proving in Modern Civil Proceedings of Ukraine

The scientific article is focused on studying the topical issue of determining the subject matter of proving in modern civil proceedings of Ukraine.

The author of the article has proved that the analysis of the current civil procedural legislation of Ukraine, scientific conclusions about the content of the subject matter of proving in civil proceedings allows indicating that the conclusion on the need to distinguish between the concepts of “fact” and “circumstance” is quite logical, taking into account the fact that the first concept is assigned with the features of the greatest credibility and ability to cause legal consequences to court decisions that have entered into legal force.

It has been defined that we can only talk about establishing the circumstances of the case within the course of a trial in civil proceedings. These two concepts are related as general and special. Accordingly, there is no need to mention the facts while naming the circumstances, because they are covered by the circumstances. Amendments to the relevant legal definition of the subject matter of proving in the new edition of the Civil Procedural Code of Ukraine (Part 2 of the Art. 77 of the Civil Procedural Code of Ukraine (2017)) are verified and completely logical. Besides, it seems that Part 2 of the Art. 77 of the Civil Procedural Code of Ukraine laid down a narrow approach to understanding the subject matter of proving that meets the needs of court practice to a greater extent.

The author of the paper argues for the thesis that the subject matter of proving as the category of evidentiary law cannot be considered abstractly in relation to the whole civil judicial system. The scope of circumstances that must be proved in each type of civil proceedings, as well as in every category of civil cases, are fundamentally different. Thus, for example, the subject matter of proving in cases of some proceedings is determined by the purpose of the applicant’s appeal to the court to be protected.

The author of the article has stated that the general subject matter of proving for a specific category of civil cases and a concrete subject matter of proving depending on circumstances of a particular civil case should be distinguished in civil proceedings. The establishment of a particular subject matter of proving depends on circumstances of a certain civil case, which is heard and settled in the court.

Key words: *civil procedural legislation of Ukraine, civil procedural law of Ukraine, civil proceedings, civil judicial system, evidence, means of proving, establishing factual circumstances of the case, subject matter of proving, legal fact, distribution of responsibilities on proving.*

Вступ. Частина перша ст. 2 ЦПК України визначає мету та завдання цивільного судочинства і тому є визначальною для розуміння сутності всіх наступних статей ЦПК України. Метою цивільного судочинства є захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Цією метою обумовлюються і завдання цивільного судочинства, якими є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ. Досягнути зазначеної мети можна тільки у випадку, коли буде встановлена істина в цивільній справі. Суд та учасники судового процесу зобов’язані керуватися завданням цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі.

Здійснення правосуддя в цивільних справах полягає в застосуванні судом закону до встановлених під час судового розгляду фактичних обставин справи. Правильний розгляд та вирішення цивільної справи означає: з’ясування фактичних обставин справи; правову кваліфікацію встановлених фактичних обставин справи; встановлення наявності чи відсутності юридичних фактів, тобто визначення норм права, які необхідно застосувати до даних правовідносин; висновок суду, тобто винесення законного й обґрунтованого судового рішення. Відповідно до ч. 1 ст. 81 ЦПК України, кожна сторона зобов’язана довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень. Таке доведення здійснюється виключно на підставі поданих до суду доказів, отриманих із відповідних засобів доказування,

що виступають інструментом доказової діяльності учасників судового процесу. Відповідно до ч. 3 ст. 12 ЦПК України, кожна сторона повинна довести обставини, які мають значення для справи й на які вона посилається як на підставу своїх вимог і заперечень, крім випадків, установлених цим Кодексом. Таке доведення здійснюється винятково на підставі поданих до суду доказів, отриманих з відповідних засобів доказування, що виступають визначеним ЦПК України інструментом доказової діяльності учасників справи.

Відповідна доказова діяльність (доказування) спрямовується на пізнання певних обставин, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню під час ухвалення судового рішення (ч. 2 ст. 77 ЦПК України). Практично предмет доказування – факти, які необхідно встановити для вирішення справи [1, с. 140].

Тлумачення вказаних статей дозволяє зробити висновок, що ЦПК України наголошує на необхідності встановлення в ході судового розгляду по кожній цивільній справі певних обставин – предмета доказування. Правильне визначення предмета доказування має велике значення для цивільного судочинства, забезпечує його законність, оперативність.

У сучасній правовій літературі погляди щодо визначення змісту предмета доказування в цивільному судочинстві суттєво різняться. Вчені, зокрема, дискутують щодо кола обставин, які входять до предмета доказування, що обумовлено неоднозначним регулюванням предмета доказування цивільним процесуальним законодавством.

Маю зауважити, що поняття «предмет доказування» належить до фундаментальних категорій процесуального права та судочинства, а теорія доказів і доказування є достатньо дослідженою у вітчизняній процесуальній науці, зокрема в цивільному процесуальному праві, господарському процесуальному праві, адміністративному процесуальному праві та кримінальному процесуальному праві. Тобто більшість положень, сформованих у теорії судового доказування, цілком справедливі для всіх процесуальних галузей права. Як справедливо підкреслюється в юридичній літературі, підходи до визначення понять доказів та доказування, їх суб'єктів, процесу доказування в усіх процесуальних галузях права ідентичні. Доказування є міжгалузевим інститутом, який існує в межах усіх процесуальних галузей права. Особливості доказового процесу збігаються в усіх процесуальних деталях та всіх процесуальних галузях права [2, с. 125]. Відповідно, доречним для цілей дослідження є й аналіз доктринальних положень щодо поняття предмета доказування й відповідних процесуальних галузей права.

Дослідження наукової літератури, присвяченої доказам та доказуванню в цивільних справах, свідчить, що питанням предмета доказування присвячено низку наукових праць. Серед них заслуговують на увагу праці таких учених, як О. О. Грабовська [3], О. О. Коваленко [4], В. В. Комаров [5], О. С. Погребняк [6], О. І. Сліпченко [7], Т. С. Супрун [8; 9; 10], В. І. Тертишніков [11], Р. В. Тертишніков [12], С. Я. Фурса [13; 14], Т. В. Цюра [15], О. О. Штефан [16; 17], М. Й. Штефан [18], М. М. Ясинок [19] та ін. Ці вчені провели ґрунтовні наукові дослідження загальних проблем визначення сутності та змісту цієї категорії, значення її в механізмі доказової діяльності. Водночас, незважаючи на науково-теоретичну цінність наукових висновків зазначених науковців, слід наголосити, що вони не повною мірою закривають усі потреби сучасної теорії та практики у сфері доказів і доказування в цивільному судочинстві. Нині в Україні діє ЦПК в новій редакції (2017 р.) [20], в якому зміст предмета доказування набув нових ознак, таких, які не були йому притаманні раніше. Наразі є актуальним дослідження сутності новел законодавчого регулювання змісту предмета доказування в цивільному судочинстві України.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд існуючих доктринальних підходів до визначення поняття предмета доказування в цивільному судочинстві України. Окрема увага в дослідженні приділяється окресленню значення в цивільному судочинстві означеного правового інституту.

Результати дослідження. Судовий розгляд, яким цивільна справа вирішується по суті, завершується ухваленням рішення суду іменем України. Рішення суду як найважливіший

акт органу правосуддя покликане забезпечити захист гарантованих Конституцією України прав і свобод людини та здійснення проголошеного Основним Законом України принципу верховенства права. Згідно зі ст. 263 ЦПК України, судові рішення повинні ґрунтуватися на засадах верховенства права, бути законним і обґрунтованим. Законним є рішення, ухвалене судом відповідно до норм матеріального права з дотриманням норм процесуального права. Обґрунтованим є рішення, ухвалене на підставі повно і всебічно з'ясованих обставин, на які сторони посилаються як на підставу своїх вимог і заперечень, підтверджених тими доказами, які були досліджені в судовому засіданні. Водночас ЦПК України не надає переліку доказів, які мають бути зібрані й досліджені в певній категорії цивільних справ.

Здійснення правосуддя в цивільних справах полягає у застосуванні судом закону до встановлених під час судового розгляду фактичних обставин справи. Як зазначає Т. С. Супрун, правильний розгляд і вирішення цивільної справи означає: а) з'ясування фактичних обставин справи; б) правову кваліфікацію встановлених фактичних обставин справи; в) установлення наявності чи відсутності юридичних фактів, тобто визначення норм права, які необхідно застосувати до даних правовідносин; г) висновок суду, тобто винесення законного й обґрунтованого судового рішення [10, с. 190]. Нині чинний ЦПК України (в ред. 2017 р.) на законодавчому рівні дає визначення предмета доказування. Так, відповідно до ч. 2 ст. 77 ЦПК України, предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи та підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Законодавець, за певними винятками, повторив положення ч. 1 ст. 179 ЦПК України (2004 р.), в якій було зазначено, що предметом доказування під час судового розгляду є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Пленум Верховного Суду України у своїй Постанові № 2 від 12 червня 2009 р. «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції» [21] дає дещо схоже поняття предмета доказування під час судового розгляду – факти, якими обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або які мають інше юридичне значення для вирішення справи (причини пропуску позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні рішення (п. 26).

Привертає до себе увагу зазначення законодавцем у ч. 2 ст. 77 ЦПК положення, що предметом доказування є «обставини». Раніше в ч. 1 ст. 179 ЦПК (2004 р.) було зазначено, що предметом доказування під час судового розгляду є «факти». Дослідження юридичної літератури з цього питання дозволяє проаналізувати різні погляди вчених-процесуалістів і встановити, що існує певна дискусія серед процесуалістів, а її розв'язання, зокрема, пов'язано з дослідженням проблеми співвідношення понять «обставина» і «факт».

Дехто з авторів вважає, що під предметом доказування неодмінно слід розуміти факти, які підлягають встановленню для вирішення справи по суті. Так, О. С. Захарова зазначає, що необхідний склад фактів предмета доказування визначається на підставі норм матеріального права, якими врегульовано спірні правовідносини [22, с. 14]. Деякі автори переконані, що предмет доказування складають обставини, які необхідно довести у справі з метою законного та обґрунтованого розгляду і вирішення справи. Так, С. Я. Фурса доводить, що «...у предмет доказування, крім підстав позову та заперечень проти позову, входять обставини, які мають значення для справи, але не потребують доказування...» [23, с. 79].

Крім зазначених двох позицій, у науці цивільного процесуального права існує й третя позиція, коли деякі вчені під предметом доказування розуміють і факти, і обставини одночасно. Так, Р. В. Тертишніков зазначає: «Хоча ЦПК застосовує лише термін “предмет доказування”, ... більш коректним є застосування категорії “об’єкт доказування”. Об’єкт (предмет) доказування в цивільному судочинстві визначається то через факти ... то через обставини... Тобто не буде ніякого протиріччя у тому твердженні, якщо вважати, що об’єктом доказової діяльності є факти, обставини справи...» [12, с. 79]. О. О. Грабовська також зазначає, що враховуючи лексичне значення поняття «факт» як реальної події або того, що відбулося, та

поняття «обставина» як того, що супроводжує факт, видається необхідним включати обидві категорії до змісту предмета доказування в цивільному процесі як такі, що обумовлюють одна одну та підлягають встановленню судом у сукупності [3, с. 40].

Таке уявлення про категорії «факти» та «обставини», що наповнюють предмет доказування в цивільному судочинстві, було поширене й за радянської цивілістичної доктрини. Зокрема, представники харківської юридичної школи С. Ю. Кац та Л. Я. Носко у 1983 р. висловили таку точку зору, що доказуванню підлягають обставини, які обґрунтовують вимоги та заперечення сторін. Під обставинами справи розуміються юридичні факти, з наявністю яких закон пов'язує виникнення, зміну та припинення правовідносин. Отже, предметом доказування є юридичні факти [24, с. 129].

Про те, що до предмета доказування необхідно включати одночасно і факти, і обставини, наголошується спеціалістами в галузі кримінально-процесуального права [25, с. 95–104]. Дослідник цієї проблеми в галузі кримінального процесуального права В. О. Попелюшко вважає, що під предметом кримінально-процесуального доказування слід розуміти систему (сукупність) фактів і обставин об'єктивної дійсності, які мають матеріально-правове (кримінально- і цивільно-правове) і процесуальне (кримінально- і цивільно-процесуальне) значення, і є необхідними й достатніми фактичними підставами для вирішення кримінальних справ остаточно і по суті [26, с. 48].

Як бачимо, як у науці цивільного процесуального права, так і в інших процесуальних галузях права, погляди на проблему, що саме встановлюється судом – «обставина» чи «факт», суттєво різняться. Зокрема, викликає заперечення позиція вчених, які проводять паралель між поняттями «обставина» і «факт». Те, що обидва поняття іноді застосовуються законодавцем як синоніми, не може бути аргументом у цій дискусії, а може бути тільки підґрунтям для подальших наукових дискусій. Зокрема, заслуговує на підтримку позиція О. І. Іванова, який вважає, що термін «обставина» ширший, ніж термін «факт», і він означає як дії, так і події, а також окремі сторони, риси, деталі, подробиці цих фактів [27, с. 8]. С. Я. Фурса та Т. В. Цюра також критично висловились, що немає однозначного теоретичного тлумачення понять «факт» і «обставина». На їхню думку, лише після встановлення юридична обставина набуває ознак факту. З набранням судовим рішенням законної сили юридичні обставини перетворюються на юридичні факти [14, с. 33]. Цю позицію обстоює й Р. В. Кашперський, який відзначає, що про остаточно встановлення меж предмета доказування можливо говорити тільки у разі прийняття судового рішення, коли зібраними вважаються всі фактичні дані, що мають значення для вирішення справи. Їх сукупність і складає предмет доказування по конкретній цивільній справі [28, с. 81].

Слушною є думка А. В. Петровського, який вважає, що, враховуючи семантику зазначених термінів і наведені погляди науковців, було б неправильно звести предмет доказування у цивільній справі тільки до самих фактів, оскільки ним мають охоплюватися і деякі інші явища, що належать до категорії «обставини». У цивільному процесі терміном «обставини» позначаються реальні, що мають або мали місце насправді, процеси і явища, пов'язані з порушенням цивільних прав та (або) інтересів. Обставини встановлюються в ході розгляду судом цивільної справи за допомогою необхідних засобів доказування [29, с. 90].

Т. С. Супрун правомірно вважає, що логічно вивіренним є висновок про необхідність розрізнення понять «факт» і «обставина», з урахуванням того, що перше поняття наділяється ознаками найбільшої достовірності та здатності викликати юридичні наслідки судовим рішенням, яке набуло законної сили. У ході судового розгляду мова може йти тільки про встановлення обставин [10, с. 193]. Таким чином, є всі підстави вважати, що оскільки ці два поняття співвідносяться як загальне і спеціальне, то відповідно й немає необхідності, називаючи обставини, згадувати і про факти, оскільки вони охоплюються обставинами. Тому зміни до відповідного легального визначення предмета доказування в новій редакції ЦПК (ч. 2 ст. 77 ЦПК (2017 р.) вивірені та цілком логічні.

Варто зазначити, що термін «предмет доказування» не застосовувався в ЦПК 1963 р. Зі змісту ст. 27 і 30 ЦПК (1963 р.) випливало, що предметом доказування в будь-якій цивільній

справі є лише ті факти, які мають матеріально-правове значення, тобто факти, без з'ясування яких не можна правильно вирішити справу по суті [30, с. 16]. Термін «предмет доказування» був законодавчо визначений у ст. 179 ЦПК (в ред. 2004 р.), де зазначалось, що предметом доказування під час судового розгляду є факти, які обґрунтовують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для вирішення справи (причини пропуску строку позовної давності тощо) і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Нині, відповідно до ч. 2 ст. 77 ЦПК, предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення. Як бачимо, нинішнє легальне визначення предмета доказування, окрім дискусії про розрізнення у визначенні понять «факт» і «обставина», спонукає поверненню до дискусії про його розуміння у вузькому та широкому значенні.

У науці цивільного процесуального права предмет доказування розуміється у вузькому та широкому значенні. Учені, які дотримуються першої позиції (В. В. Комаров та ін.), вважають, що до предмета доказування входять лише ті факти, які мають матеріально-правове значення і необхідні для вирішення справи. В. В. Комаров зазначає: «Предмет доказування – коло фактів матеріально-правового значення, необхідних для вирішення справи по суті. Факти, які належать до предмета доказування, необхідно відрізнити від інших фактів, які встановлюються при розгляді справи, однак не пов'язані з правильним вирішенням питання про права і обов'язки сторін [5, с. 9].

Згідно з точкою зору вчених, які обстоюють позицію широкого розуміння предмета доказування (М. Й. Штефан, О. І. Сліпченко та ін.), ним є сукупність усіх фактів і обставин, що мають значення для правильного вирішення справи. Так, М. Й. Штефан вказує, що предмет доказування – це юридична категорія, на пізнання якої спрямована вся доказова діяльність суду та осіб, які беруть участь у справі. Предметом доказування виступають: обставини, на яких позивач обґрунтовує свої вимоги (підстава позову); обставини, на яких відповідач обґрунтовує свої заперечення (підстава заперечення); обставини, які мають значення для правильного вирішення справи [18, с. 271].

Вважаю, що позиція вчених, які розуміють предмет доказування в широкому значенні, є спірною. Виділення предметів доказування для учасників справи або включення до предмета доказування всіх обставин (фактів), які так чи інакше встановлюються при провадженні цивільної справи, є неправильним. Як зазначає В. В. Комаров, коло обставин, на які сторони посилаються як на підстави своїх вимог і заперечень, або на які вказують інші особи, може бути різноманітним, а предмет доказування в конкретній справі цілком визначений. На його склад вказує норма матеріального права, що застосовується в конкретному випадку [31, с. 190].

Слід зазначити, що факти, які належать до предмета доказування, необхідно відрізнити від інших фактів, що встановлюються при розгляді справи, однак не пов'язані з правильним рішенням про права та обов'язки сторін. Факти матеріально-правового значення майже завжди входять до предмета доказування в будь-якій справі, без них не можна розглянути жоден спір по суті і застосувати норму права [32, с. 190]. Факти процесуального характеру, доказові факти й факти, що встановлюються для виконання виховних і попереджувальних завдань, не завжди підлягають обов'язковому встановленню у справі.

Таким чином, вважаю, що нині в ч. 2 ст. 77 ЦПК, яка вказує на те, що предметом доказування є обставини, що підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення, закладено вузький підхід до розуміння предмета доказування.

Наприклад, якщо особа подала позов про відшкодування шкоди, то в предмет доказування згідно зі ст. 1166 ЦК України будуть входити такі обставини: 1) завдана шкода; 2) протиправність поведінки заподіювача шкоди; 3) причинний зв'язок між завданою шкодою та поведінкою заподіювача шкоди; 4) вина заподіювача шкоди.

Наведені вище обставини можна вважати загальними для всіх справ про відшкодування шкоди. Але законодавцем в інших нормах матеріального права може бути передбачено

«урізаний» склад обставин. Зокрема, в ч. 2 ст. 1167 ЦК України зазначено, що моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади АР Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала, якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки. Тобто в даному випадку не має необхідності включати до предмета доказування такий елемент, як вина, достатньо довести перші три елементи, зазначені вище. Або навпаки, законодавцем може бути передбачено більше коло обставин, наприклад, при відшкодуванні шкоди юридичною або фізичною особою, завданої їх працівником, додатково необхідно встановити, що шкода була завдана працівником при виконанні своїх трудових (службових) обов'язків.

В юридичній літературі існує певний доробок щодо можливості виділення визначення загального предмета доказування по конкретній категорії цивільних справ та конкретного предмета доказування залежно від обставин певної цивільної справи. Так, Я. М. Садикова, досліджуючи питання визначення предмета доказування у справах про захист авторських та суміжних прав, доводить, що до визначення предмета доказування у справах про захист авторських та суміжних прав слід підходити з позицій системного аналізу заходів цивільно-правового примусу. Визначені таким чином обставини є кістком предмета доказування у конкретній справі. Він має загальний характер і конкретизується, виходячи з інших обставин [33, с. 6].

Дискусія та подальші наукові дослідження з визначення загального предмета доказування по конкретній категорії цивільних справ та конкретного предмета доказування залежно від обставин певної цивільної справи, матимуть важливе значення як для правової науки, так і для практичних працівників, які застосовують норми права до конкретних обставин справи у своїй повсякденній діяльності [8, с. 87–88]. Можна виділяти загальний предмет доказування по конкретній категорії цивільних справ і конкретний предмет доказування залежно від обставин певної цивільної справи. А вже встановлення конкретного предмета доказування залежить від обставин певної цивільної справи, яка розглядається та вирішується в суді. О. С. Погребняк слушно зазначає, що спеціальний предмет доказування доповнюється певними особливостями, визначеними в законодавстві [34, с. 10]. Як справедливо відзначила Г. В. Чурпіта, у справах неპозовного цивільного судочинства, з урахуванням їх непоіменованого переліку, предмет доказування по кожній конкретній справі чітко регламентований законом [35, с. 181].

Висновки. Аналіз чинного цивільного процесуального законодавства України, наукових висновків про зміст предмета доказування в цивільному судочинстві дозволяє вказати, що логічно вивіреном є висновок про необхідність розрізнення понять «факт» і «обставина», з урахуванням того, що перше поняття наділяється ознаками найбільшої достовірності та здатності викликати юридичні наслідки судовим рішенням, котре набуло законної сили. У ході судового розгляду в цивільному судочинстві (цивільному процесі) мова може йти тільки про встановлення обставин справи. Ці два поняття співвідносяться як загальне і спеціальне. Відповідно й немає необхідності, називаючи обставини, згадувати про факти, оскільки вони охоплюються обставинами. Зміни до відповідного легального визначення предмета доказування в новій редакції ЦПК (ч. 2 ст. 77 ЦПК (2017 р.) є вивіреними та цілком логічними. Крім того, видається, що нині в ч. 2 ст. 77 ЦПК закладено вузький підхід до розуміння предмета доказування, що більшою мірою відповідає потребам судової практики.

Вважаю, що предмет доказування як категорію доказового права не можна розглядати абстрактно стосовно всього цивільного судочинства. Обсяг обставин, який підлягає доказуванню в кожному виді цивільного судочинства, по кожній категорії цивільних справ, принципово відрізняються. Так, наприклад, предмет доказування у справах окремого провадження визначається метою звернення заявника до суду за захистом.

Крім того, в цивільному судочинстві слід виділяти загальний предмет доказування по конкретній категорії цивільних справ і конкретний предмет доказування залежно від обставин певної цивільної справи. А вже встановлення конкретного предмета доказування залежить від обставин певної цивільної справи, яка розглядається та вирішується в суді.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процес : навч. посіб. / [О. Г. Бортнік, О. Л. Зайцев, В. А. Кройтор та ін.] ; за заг. ред. проф. В. А. Кройтора ; МВС України ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2022. 336 с.
2. Курило М. П. Докази та доказування в судових процесах різних галузей процесуального права: можливості уніфікації. *Бюлетень Міністерства юстиції України*. 2013. № 12. С. 119–125.
3. Грабовська О. О. Зміст предмета доказування у цивільному судочинстві. *Jurnalul juridic national: teorie și practică*. 2015. № 6. С. 38–41.
4. Коваленко О. О. Зміст предмета доказування у цивільному судочинстві (цивільному процесі). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2018. Випуск 3. Том 1. С. 8–102.
5. Комаров В. В. Доказування та докази в цивільному судочинстві : курс лекцій. Харків : Укр. юрид. акад., 1991. 36 с.
6. Погребняк С. П., Кройтор В. А. Судовий захист законних інтересів фізичних осіб при примусовому наданні медичної допомоги : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 278 с.
7. Сліпченко О. І., Кройтор В. А. Докази та доказування в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди : монографія. Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2012. 244 с.
8. Супрун Т. С. Докази та доказування у справах про встановлення та оспорування батьківства (материнства) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2017. 236 с.
9. Супрун Т. С. Докази та доказування у справах про встановлення та оспорування батьківства (материнства) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2017. 18 с.
10. Супрун Т. С. Поняття предмета доказування у цивільному судочинстві. *Форум права*. 2016. № 5. С. 190–198. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2016_5_33.pdf (дата звернення: 15.12.2022).
11. Тертишніков В. І. Цивільний процес України : наук.-практ. посіб. Вид. 5-те, доп. і перероб. Харків : Юрайт, 2013. 424 с.
12. Тертишніков Р. В. Доказування і докази в судочинстві України : наук.-практ. посіб. Харків : ФІНН, 2009. 88 с.
13. Фурса С. Я. Окреме провадження в цивільному процесі України : навч. посіб. Київ : Поліграфічний центр КНУ, 1999. 309 с.
14. Фурса С. Я., Цюра Т. В. Докази і доказування у цивільному процесі : наук.-практ. посіб. Київ : Вид. Фурса С. Я. ; КНТ, 2005. 256 с. (Серія: Процесуальні науки).
15. Цюра Т. Загальні проблеми діяльності суду при дослідженні та оцінці доказів. *Підприємство, господарство і право*. 2002. № 11. С. 49–52.
16. Штефан О. О. Цивільне процесуальне право України : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 368 с.
17. Штефан О. О. Цивільний процесуальний захист суб'єктивного авторського права: теорія, законодавство, судова практика : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2017. 544 с.
18. Штефан М. Й. Цивільний процес : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. закл. освіти. Вид. 2-ге, переробл. та доповн. Київ : Ін Юре, 2001. 694 с.
19. Цивільний процес. Підручник [за загальною ред. д. ю. н., доцента М. М. Ясинка]. Київ : Алерта, 2014. 744 с.
20. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 48. ст. 436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n2972> (дата звернення: 15.12.2022).
21. Про застосування норм цивільного процесуального законодавства при розгляді справ у суді першої інстанції : постанова Пленуму Верхов. Суду України від 12 червня 2009 р. № 2. *Вісник Верховного Суду України*. 2009. № 8. С. 3–12.

22. Захарова О. С. Докази та доказування в справах, що виникають з шлюбно-сімейних правовідносин : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 1995. 22 с.
23. Фурса С. Я., Фурса Є. І. Адвокат у цивільному процесі : наук.-практ. посіб. Київ : Вид. Фурса С. Я. ; КНТ, 2006. 448 с.
24. Советский гражданский процесс / под общ. ред. проф. С. Ю. Каца, доц. Л. Я. Носко. Київ : «Вища школа», 1982. 423 с.
25. Шумило М. Е. Поняття доказів у кримінальному процесі: пролегомени до розуміння «невловного»... феномену доказового права. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 95–104.
26. Попелюшко В. О. Предмет доказування в кримінальному процесі (процесуально-правові та кримінально-правові аспекти) : [моногр.] . Острог, 2001. 196 с.
27. Иванов О. В. Объективная истина в советском гражданском процессе : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. М., 1964. 23 с.
28. Кашперский Р. В. Предмет доказывания по делам особого производства. *Leges si Viata*. Aprile 2019. С. 80–83.
29. Петровський А. В. Процесуальні особливості розгляду та вирішення цивільних справ про визнання правочинів недійсними : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 236 с.
30. Васильєв С. В. Доказування та докази по справах про відшкодування шкоди, завданої особі : навч. посіб. Харків : Факт, 2000. 200 с.
31. Цивільне процесуальне право України : підруч. для студ. юрид. спец. вищих закладів освіти / В. В. Комаров, В. І. Тертишніков, Є. Г. Пушкар та ін. ; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Акад. правових наук України ; за ред. В. В. Комарова. Харків : Право, 1999. 592 с.
32. Цивільний процес України : академічний курс / за ред. С. Я. Фурси. Київ : КНТ, 2009. 848 с.
33. Садикова Я. М. Предмет доказування у справах про захист авторських та суміжних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Київ, 2014. 20 с.
34. Погребняк О. С. Судовий захист законних інтересів фізичних осіб при примусовому наданні медичної допомоги в примусовому порядку : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2011. 20 с.
35. Чурпіга Г. В. Захист сімейних прав та інтересів у порядку неპозовного цивільного судочинства : монографія. Київ : Алерта, 2016. 434 с.

